

Ο Μιχαήλ Μπακούνιν για το εκλογικό σύστημα

** Το κείμενο αυτό περιλαμβάνεται στη συλλογή κειμένων με τίτλο «Οι αναρχικοί και οι εκλογές», Εκδόσεις «Ελεύθερος Τύπος», Αθήνα 1981, σε μετάφραση Βασίλη Καραπλή, σελ. 41-45. Ο πραγματικός τίτλος του κειμένου είναι: "Είναι άραγε καλύτερο το κοινοβουλευτικό σύστημα στην Ελβετία;"*

Η σύγχρονη κοινωνία έχει τόσο πειστεί για την αλήθεια εκείνη, που λέει, ότι κάθε πολιτική εξουσία, ανεξάρτητα απ' την καταγωγή και τη μορφή της, τείνει αναγκαστικά προς το δεσποτισμό, ώστε σ' όλες τις χώρες, που μπόρεσε να χειραφετηθεί κάπως, σπεύδει να υποτάξει τους κυβερνώντες, ακόμα και κείνους που προήλθαν απ' την Επανάσταση κι απ' τη λαϊκή ψήφο, σ' έναν όσο το δυνατό αυστηρότερο έλεγχο. Έχει εμπιστευτεί τη διαφύλαξη της ελευθερίας στην πραγματική και αυστηρή οργάνωση του έλεγχου πού ασκείται απ' τη λαϊκή γνώμη και θέληση σ' όλους τους φορείς της δημόσιας εξουσίας. Σ' όλες τις χώρες, που έχουν τη χαρά να διαθέτουν μια αντιπροσωπευτική κυβέρνηση - κι η Ελβετία είναι μια απ' αυτές - η ελευθερία μπορεί να είναι πραγματική, μόνο όταν είναι πραγματικός κι αυτός ο έλεγχος. «Αν, αντίθετα, ο έλεγχος είναι πλασματικός, η λαϊκή ελευθερία γίνεται κι αυτή, αναγκαστικά, ένας απλός μύθος.

Θα ήταν εύκολο ν' αποδείξουμε ότι σε κανένα μέρος της Ευρώπης, ο λαϊκός έλεγχος δεν είναι πραγματικός. Για την ώρα, θα περιοριστούμε στο να εξετάσουμε την εφαρμογή του στην Ελβετία. Πρώτ' απ' όλα, επειδή βρίσκεται πολύ κοντά μας, κι έπειτα, επειδή, όντας σήμερα η μόνη δημοκρατική Πολιτεία (ιδρύθηκε το 1870 – N.G.L.R.), υλοποίησε, κατά κάποιον τρόπο, το ιδανικό της λαϊκής κυριαρχίας, με τέτοιο τρόπο, ώστε ο,τιδήποτε αληθεύει γι' αυτήν, ν' αληθεύει πολύ περισσότερο για όλες τις άλλες χώρες. Γύρω στα 1830, τα πιο προηγμένα καντόνια της Ελβετίας προσπάθησαν να εξασφαλίσουν την ελευθερία τους με την καθολική ψηφοφορία. Επρόκειτο για μια εντελώς νόμιμη ενέργεια. Όσο τα νομοθετικά μας συμβούλια διορίζονταν από μια τάξη προνομιούχων πολιτών, όσο υπήρχαν διαφορές, σχετικά με το εκλογικό δικαίωμα, ανάμεσα στις πόλεις και την ύπαιθρο, ανάμεσα στους πατρικούς και τους πληβείους, η εκτελεστική εξουσία που ασκούσαν αυτά τα συμβούλια, καθώς κι οι νόμοι που θεσπίζονταν απ' αυτά, δεν μπορούσαν νάχουν άλλο αντικείμενο από την καθιέρωση και την εξασφάλιση της κυριαρχίας μιας αριστοκρατικής τάξης πάνω στο έθνος.

Για το συμφέρον, λοιπόν, της λαϊκής ελευθερίας, έπρεπε ν' ανατρέψουμε αυτό το καθεστώς και να το αντικαταστήσουμε με τη λαϊκή κυριαρχία. Όταν ή καθολική ψηφοφορία καθιερώθηκε, πιστέψαμε πως είχαμε εξασφαλίσει την ελευθερία των πολιτών. Αυτό ήταν μια μεγάλη πλάνη, και μπορούμε να πούμε ότι η συνειδητοποίηση αυτής της πλάνης οδήγησε το ριζοσπαστικό κόμμα σε πτώση, σε μερικά καντόνια, και, τελικά, στον τόσο κραυγαλέο - σ' όλα τα καντόνια -, σήμερα, ξεπεσμό του. Οι ριζοσπάστες δε θέλησαν να ξεγελάσουν το λαό, όπως μας διαβεβαιώνει ο αυτοαποκαλούμενος φιλελεύθερος τύπος μας, ξεγελάστηκαν, όμως, οι ίδιοι. Όταν υπόσχονταν στο λαό την ελευθερία του, μέσω της καθολικής ψηφοφορίας, το πίστευαν, και, πιστεύοντάς το απόλυτα, βρήκαν τη δύναμη να ξεσηκώσουν τις μάζες και ν' ανατρέψουν τις κατεστημένες αριστοκρατικές κυβερνήσεις.

Σήμερα, διδαγμένοι από την πείρα κι από την άσκηση της εξουσίας, έχουν χάσει αυτή την πίστη στον εαυτό και σε κάθε αρχή τους, και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο ανατράπηκαν και σάπισαν τόσο βαθιά. Και πράγματι, το πράγμα φαινόταν τόσο φυσικό και τόσο απλό: αφού η νομοθετική κι η εκτελεστική εξουσία απορρέαν, άμεσα, από τη λαϊκή ψήφο δεν θάπρεπε ν' αποτελούν τη γνήσια έκφραση της λαϊκής θέλησης; Και θα μπορούσε, η θέληση αυτή, να έχει άλλο αποτέλεσμα από τη λαϊκή ελευθερία και ευημερία;

Όλη ή απάτη του αντιπροσωπευτικού συστήματος στηρίζεται στο μύθο ότι μια εξουσία και μια νομοθετική βουλή πρέπει οπωσδήποτε, κι ακόμα περισσότερο ότι μπορούν, ν' αντιπροσωπεύουν την πραγματική θέληση του λαού. Στην Ελβετία, όπως και παντού άλλου, ο λαός θέλει ενστικτώδικα, θέλει εξάπαντος δυο πράγματα: τη μεγαλύτερη δυνατή ευημερία, και τη μεγαλύτερη ελευθερία ύπαρξης, κίνησης και δράσης για τον εαυτό του. Η καλύτερη οργάνωση των οικονομικών του συμφερόντων κι η παντελής έλλειψη κάθε εξουσίας, κάθε πολιτικής οργάνωσης, κατάληξε μοιραία στην άρνηση της ελευθερίας του. Αυτή είναι η κατάληξη όλων των λαϊκών ενστίκτων. Τα ένστικτα εκείνων πού κυβερνούν, καθώς κι εκείνων που κάνουν τους νόμους και αυτών που ασκούν την εκτελεστική εξουσία, είναι, εξαιτίας της ιδιαίτερης θέσης τους, εκ διαμέτρου αντίθετα. Όποια κι αν είναι τα συναισθήματά τους κι οι δημοκρατικές τους προθέσεις, απ' το ύψος πού βρίσκονται δεν μπορούν να δουν την κοινωνία μ' άλλον τρόπο παρά μ' εκείνον που βλέπει ο κηδεμόνας τον κηδεμονευόμενο. Ανάμεσα στον κηδεμόνα και στον κηδεμονευόμενο, όμως, ισότητα δεν μπορεί να υπάρχει. Από τη μια μεριά, υπάρχει το συναίσθημα της ανωτερότητας, που το εμπνέει αναγκαστικά η ανώτερη θέση· από την άλλη, το συναίσθημα της κατωτερότητας, που προκαλείται από την ανωτερότητα του κηδεμόνα, ο οποίος ασκεί είτε την εκτελεστική, είτε τη νομοθετική εξουσία.

«Όποιος μιλάει για πολιτική εξουσία, μιλάει για κυριαρχία· εκεί, όμως, όπου υπάρχει κυριαρχία, πρέπει αναγκαστικά να υπάρχει μια λίγο-πολύ μεγάλη μερίδα της κοινωνίας, που να κυριαρχείται· και φυσικά, εκείνοι που κυριαρχούνται απεχθάνονται εκείνους που τους κυριαρχούν, ενώ εκείνοι που κυριαρχούν πρέπει, πάλι, αναγκαστικά, να αναστέλλουν και επομένως να καταστέλλουν, εκείνους που υπόκεινται στην κυριαρχία τους. Αυτή είναι η ιστορία της πολιτικής εξουσίας, από τη στιγμή που εγκαθιδρύθηκε στον κόσμο. Αυτό εξηγεί και το γιατί και πώς άνθρωποι, που υπήρξαν οι πιο φανατικοί δημοκράτες, οι πιο φλογεροί επαναστάτες, όσο βρίσκονταν μέσα στη μάζα των κυβερνωμένων, γίνονται εξαιρετικά μετριοπαθείς συντηρητικοί, από τη στιγμή που θ' ανέβουν στην εξουσία. Τους κατηγορούμε, συνήθως, από «όπου φυσάει ο άνεμος» μέχρι «προδότες».

Αυτό είναι λάθος· σαν κύρια δικαιολογία τους προβάλλουν την αλλαγή προοπτικής και θέσης· και δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι οι θέσεις κι οι αναγκαιότητες, που επιβάλλουν, είναι πάντοτε ισχυρότερες από το μίσος και την κακοπιστία των ατόμων. Διαποτισμένος απ' αυτή την αλήθεια, δε θα διστάσω να εκφράσω την πεποίθηση ότι, αν, αύριο εγκαθιστούσαμε μια κυβέρνηση και μια νομοθετική εξουσία, ένα κοινοβούλιο, αποτελούμενο αποκλειστικά, από εργάτες, οι εργάτες αυτοί, που σήμερα είναι αφοσιωμένοι δημοκράτες-σοσιαλιστές, αύριο θα γίνονταν φανατικοί αριστοκράτες, δειλοί ή τολμηροί λάτρεις της αρχής της εξουσίας, καταπιεστές κι εκμεταλλευτές. Το συμπέρασμά μου είναι το εξής: πρέπει να καταργήσουμε εντελώς, τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη, ο,τιδήποτε ονομάζεται πολιτική εξουσία- γιατί όσο αυτή η εξουσία θα υπάρχει, θα υπάρχουν κυρίαρχοι και κυριαρχούμενοι, αφέντες και σκλάβοι, εκμεταλλευτές κι εκμεταλλεζόμενοι. Όταν, κάποτε, η πολιτική εξουσία θα καταργηθεί, θα πρέπει ν' αντικατασταθεί με την οργάνωση των παραγωγικών δυνάμεων και των οικονομικών παροχών.

Ας ξαναγυρίσουμε, όμως, στην Ελβετία. Εδώ, όπως κι οπουδήποτε αλλού, η τάξη των κυβερνώντων είναι τελείως διαφορετική κι' εντελώς διαχωρισμένη απ' τη μάζα των κυβερνωμένων. Στην Ελβετία, όπως κι' οπουδήποτε αλλού, όσο κι' αν οι πολιτικοί μας θεσμοί μιλούν για Ισότητα, εκείνη που κυβερνάει, είναι η αστική τάξη, κι' εκείνος που υπακούει στους νόμους της, είναι ο λαός των εργαζομένων, που περιλαμβάνει και τους αγρότες. Ο λαός δεν έχει ούτε το χρόνο, ούτε την απαιτούμενη μόρφωση για ν' ασχοληθεί με τη διακυβέρνηση. Η αστική τάξη τα διαθέτει και τα δυο· δεν έχει το δικαίωμα, έχει, όμως, ντε φάκτο, το αποκλειστικό προνόμιο. Άρα, στην Ελβετία, όπως και παντού άλλου, η πολιτική ισότητα δεν είναι παρά ένα παραμύθι για μικρά παιδιά, ένα ψέμμα. Απομονωμένη, όμως, απ' το λαό - εξαιτίας όλων των χαρακτηριστικών της κοινωνικής κι' οικονομικής της ύπαρξης - μπορεί η αστική τάξη να υλοποιήσει, με την κυβέρνηση και τους νόμους, τους πόθους, την ιδέα και τη θέληση του λαού; Αυτό είναι αδύνατο κι' η καθημερινή εμπειρία μας αποδεικνύει, πράγματι, ότι και νομοθετώντας και κυβερνώντας, η αστική τάξη οδηγείται απ' τα δικά της συμφέροντα και ένστικτα, χωρίς να πολυνοιάζεται για το λαό. Είναι αλήθεια ότι όλοι οι νομοθέτες μας, κι' όλα τα μέλη των κυβερνήσεων των καντονιών μας, είναι εκλεγμένοι, είτε άμεσα, είτε έμμεσα, απ' το λαό. Είναι αλήθεια ότι τη μέρα των εκλογών, οι πιο ακατάδεχτοι αστοί, όσο κι αν δεν είναι φιλόδοξοι, υποχρεώνονται να προσκυνήσουν την Αυτού Μεγαλειότητα, τον κυρίαρχο λαό.

Του βγάζουν το καπέλο και δείχνουν να μην έχουν άλλη θέληση απ' τη δική του. Όμως, αυτό, δεν είναι παρά μια δύσκολη στιγμή, που θα περάσει. Μόλις τελειώσουν οι εκλογές, όλοι επιστρέφουν στις καθημερινές τους ασχολίες: ο λαός στη δουλειά του κι' οι μπουρζουάδες στις υποθέσεις και στις πολιτικές τους ίντριγκες. Δεν ξανασυναντιούνται, δεν χαιρετιούνται πια. Πώς θα μπορέσει ο λαός, τσακισμένος από τη δουλειά αγνοώντας τα περισσότερα επίκαιρα προβλήματα, να ελέγξει τις πολιτικές πράξεις αυτών που εξέλεξε; Και δεν είναι φως-φανάρι, το ότι ο έλεγχος που ασκούν οι εκλογείς στους αντιπροσώπους τους, δεν είναι παρά παραμύθι; Αφού όμως ο λαϊκός έλεγχος του αντιπροσωπευτικού συστήματος, είναι η μοναδική εγγύηση της λαϊκής ελευθερίας, είναι ολοφάνερο ότι κι αυτή ή ίδια, η ελευθερία δεν είναι τίποτ' άλλο από ένα παραμύθι.

Για να ξεπεράσουν αυτό το εμπόδιο, οι ριζοσπάστες δημοκράτες του καντονιού της Ζυρίχης αποθέωσαν ένα καινούργιο πολιτικό σύστημα, το «δημοψήφισμα», ή σύστημα της άμεσης λαϊκής νομοθεσίας. Αυτό καθ' αυτό όμως το δημοψήφισμα δεν είναι παρά ένα κόλπο, μια καινούργια απάτη, ένα ψέμα. Για να ψηφίσει ο λαός, με πλήρη επίγνωση του πράγματος, και με πλήρη ελευθερία, τους νόμους που του προτείνουν ή που τον αναγκάζουν να προτείνει, θα έπρεπε να έχει το χρόνο και την απαραίτητη μόρφωση για να τους μελετήσει, να τους σκεφτεί, να τους συζητήσει, θα έπρεπε να μεταμορφωθεί σε κάποιο απέραντο υπαίθριο κοινοβούλιο. Αυτό δεν είναι δυνατόν παρά ελάχιστες φορές και μόνο στις σπάνιες στιγμές, όταν ο νόμος πού προτείνεται εξάπτει τα πνεύματα ή έχει άμεση σχέση με τα συμφέροντα όλου του κόσμου. Αυτές οι περιπτώσεις είναι εξαιρετικά σπάνιες.

Τις περισσότερες φορές, οι νόμοι που προτείνονται έχουν ένα χαρακτήρα τόσο ειδικό, πού θα πρέπει να παίζει κανείς στα δάχτυλα τους πολιτικούς και νομικούς όρους, για να μπορέσει να συλλάβει το αληθινό τους νόημα. Όπως είναι φυσικό, ο λαός δεν τους πολυπροσέχει και δεν τους κατανοεί, τους ψηφίζει, όμως, στα τυφλά, δίνοντας πίστη στον ομιλητή που προτιμάει.

Ξεχωριστά, ο κάθε νόμος μόνος του φαίνεται υπερβολικά ασήμαντος για να τραβήξει το ενδιαφέρον του λαού· το σύνολο, ωστόσο, αυτών των νόμων σχηματίζει ένα σύμπλεγμα που τον αλυσσοδένει. Κι έτσι, παρά το δημοψήφισμα παραμένει, με τ' όνομα του κυρίαρχου λαού, το όργανο κι ο ταπεινός υπηρέτης της αστικής τάξης.

Το βλέπουμε ξεκάθαρα: στο αντιπροσωπευτικό σύστημα, ακόμα κι όταν βελτιώνεται με τα δημοψηφίσματα, π λαϊκός έλεγχος είναι ανύπαρκτος· και καθώς δεν μπορεί να υπάρξει σοβαρή ελευθερία του λαού, χωρίς αυτόν τον έλεγχο, φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι η λαϊκή ελευθερία μας, η διακυβέρνησή μας από μας τους ίδιους, δεν είναι παρά μια ψευτιά.

Τα όσα καθημερινά συμβαίνουν στα Ελβετικά καντόνια μας επιβεβαιώνουν αυτή τη θλιβερή διαπίστωση. Ποιο είναι κείνο το καντόνι όπου ο λαός ασκεί κάποιο πραγματικό κι άμεσο έλεγχο στους νόμους που κατασκευάζεται απ' το Μεγάλο του Συμβούλιο και στα μέτρα που λαμβάνονται απ' το Μικρό του Συμβούλιο; που, αυτός ο φανταστικός κυρίαρχος δεν αντιμετωπίζεται από εκείνους που εξέλεξε σαν ένας αιώνιος ανήλικος, και που δεν αναγκάζεται να υπακούει σε εντολές που ξεκινούν από τα πάνω, χωρίς, τις περισσότερες φορές, να ξέρει ούτε το λόγο ούτε το αντικείμενο τους;

Οι περισσότερες υποθέσεις και νόμοι, και μάλιστα πολλές υποθέσεις και νόμοι ενδιαφέροντες, που έχουν άμεση σχέση με την ευημερία και τα ζωτικά συμφέροντα των κοινοτήτων, εξελίσσονται και ψηφίζονται πίσω από την πλάτη του λαού, χωρίς ο λαός να το αντιλαμβάνεται, να ενδιαφέρεται και να παρεμβαίνει. Τον προδίνουν, τον δένουν, καμιά φορά τον ρημάζουν, χωρίς να το συνειδητοποιεί. Δεν έχει ούτε την ευχέρεια ούτε τον απαραίτητο χρόνο για να τα μελετήσει όλα αυτά κι αφήνει να τα κάνουν, για λογαριασμό του, οι εκλεγμένοι του αντιπρόσωποι, που, φυσικά, εξυπηρετούν τα συμφέροντα της τάξης τους, του δικού τους κόσμου, και όχι τα δικά του, και των οποίων η πιο μεγάλη τέχνη είναι να του παρουσιάζουν τα μέτρα και τους νόμους τους από την πιο ανώδυνη και πιο δημοφιλή όψη. Το σύστημα της δημοκρατικής αντιπροσώπευσης, είναι το σύστημα της· αιώνιας υποκρισίας και της ψευτιάς. «Έχει ανάγκη τη βλακεία του λαού, και πάνω της στηρίζει όλους τους θριάμβους του.

«Όσο αδιάφοροι, όσο παθητικοί κι αν φαίνονται οι κάτοικοι των καντονιών μας, έχουν, ωστόσο, μερικές ιδέες, κάποια ένστικτα ελευθερίας, ανεξαρτησίας και δικαιοσύνης, που δεν θα ήτανε σωστό κανείς να τα προσβάλλει, και που μια λογική κυβέρνηση θ' απόφευγε να τα περιφρονήσει. Όταν το λαϊκό αίσθημα θίγεται στα σημεία εκείνα που συνιστούν, θα λέγαμε, τα «άγια των αγίων» και την ίδια την πολιτική συνείδηση του ελβετικού έθνους, τότε ξυπνάει από το συνηθισμένο λήθαργο του και εξεγείρεται, κι όταν εξεγερθεί, σαρώνει τα πάντα: σύνταγμα και κυβέρνηση, Μικρά και Μεγάλα Συμβούλια. «Όλο το προοδευτικό κίνημα της Ελβετίας, μέχρι το 1848, προχώρησε με μια σειρά επαναστάσεων στα διάφορα καντόνια. Αυτές οι επαναστάσεις, η πάντοτε παρούσα πιθανότητα αυτών των λαϊκών ξεσηκωμών, αυτός ο σωτήριος φόβος που εμπνέουν, αυτός είναι ακόμα και σήμερα ο μοναδικός τρόπος ελέγχου, που υπάρχει πραγματικά στην Ελβετία, το μόνο χαλινάρι που εμποδίζει την αποχαλίνωση των φιλόδοξων και φιλάργυρων παθών των κυβερνητών μας... Μιχαήλ Μπακούνιν (Οι Αρκούδες της Βέρνης και ή Αρκούδα της «Άγιας Πετρούπολης), 1870 Νεσατέλ — τυπογραφείο Ζ. Γκυγιώμ & υιών.